

הפטרת אמור: לא בשמיים היא?

אביחי ביטר

לעילוי נשמת חדוה בת הרב יוסף ברוך ומיכאל משולם בן הרב בנימין מנחם מנדל

ראשי פרקים:

פתיחה
כהן גדול או כהן הדיוט?
אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה
על משוררים ועל רופאים
סיכום

פתיחה

הפטרת פרשת אמור עוסקת בדינים שונים הקשורים למקדש העתידי, על פי נבואת יחזקאל. ההפטרות, המופיעה ביחזקאל מד, טו-לא, מתארת הלכות שונות הנוגעות לכוהנים במקדש יחזקאל,¹ מתיאור המראה החיצוני, דרך סדר העבודה וכלה באיסורים נוספים.

מתואר בגמרא בשבת יג, ב כך:

זכור אותו האיש לטוב וחנניה בן חזקיה שמו שאלמלא הוא נגנז ספר יחזקאל, שהיו דבריו סותרין דברי תורה. מה עשה? העלו לו ג' מאות גרבי שמן וישב בעלייה ודרשן.

הגמרא מראה שהייתה מחשבה לגנוז את ספר יחזקאל, כיוון שהוא סותר דברי תורה. הספר לא נגנז, בעקבות פלפולו של חנניה בן חזקיה. הדינים המופיעים בהפטרות ובפרקים נוספים בספר, שונים מהמתואר בתורה, והדבר אומר דרשני. בנוסף, ננסה לעמוד במאמר על דינים מאין אלו ולגישת הפרשנים אליהם, תוך התייחסות לדיון עד היכן יד הנביא מגעת (כשבחידושי תורה עסקינן). היחס בין נביא לחכם יכול לשפוך אור נוסף הן על הבנת סוד כוחה של תורה שבעל פה, והן על הבנת ההפטרות והפרשה כאחד.

כהן גדול או כהן הדיוט?

זו לשון הפסוקים הפותחים את ההפטרות:²

והכהנים הלויים בני צדוק אשר שמרו את משמרת מקדשי בתעות בני ישראל מעלי המה יקרבו אלי לשרתני ועמדו לפני, להקריב לי חלב ודם נאם א-דני ה'. המה יבאו אל מקדשי והמה יקרבו אל שלחני לשרתני, ושמרו את משמרת. והיה בבואם אל שערי החצר הפנימית בגדי פשתים ילבשו, ולא יעלה עליהם צמר בשרתם בשערי החצר הפנימית ובקמתה. פארי פשתים יהיו על ראשם ומכנסי פשתים יהיו על מתניהם לא יחגרו ביזע. ובצאתם אל החצר החיצונה אל החצר החיצונה אל העם יפשטו את בגדיהם אשר המה משרתם בם והניחו אותם בלשכת הקדש, ולבשו בגדים אחרים ולא יקדשו את העם בבגדיהם. וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו, כסום יכסמו את ראשיהם. ויין לא ישתו כל כהן בבואם אל החצר הפנימית. ואלמנה וגרושה לא יקחו להם לנשים, כי אם בתולת מזרע בית ישראל והאלמנה אשר תהיה אלמנה מכהן יקחו.

1 כך נכנה את בית המקדש המופיע בפרקים המסיימים את הספר.
2 נציג להלן רק את הפסוקים הרלוונטיים לדיון.

בפרקים אלו, הקב"ה מוסר הלכות רבות הקשורות לכוהנים בפרט, ולבית המקדש בכלל, ונתעסק עם מעט מהן. בפסוק יז מתואר ציווי מיוחד לכוהנים, אשר מורה להם לא ללבוש בגדי צמר, אלא בגדי פשתים. לאחר מספר הלכות נוספות, הנביא מדגיש שאסור לכוהנים העובדים במקדש לשאת אלמנה לאשה. הדברים אומרים דרשני, שכן האמור כאן סותר את ההלכות המקבילות בתורה! בעניין בגדי הכוהנים, התורה אומרת שלבושם כולל תכלת, שהוא צמר צבוע,³ ואילו כאן הם מצווים ללבוש בגדים ללא צמר. בעניין איסורי האישות של הכוהנים, יחזקאל מחמיר על הכוהנים ההדיוטות חומרות שהתורה מחמירה רק לגבי הכהן הגדול!⁴

פרשני התנ"ך נחלקו בפשר השינויים הללו. רש"י והמצודות נוקטים במקרים אלו להסביר את פסוקי יחזקאל בניגוד לפשטם, כך שיתאימו לנאמר בתורה. יחזקאל לא מסר הלכות מחודשות, אלא ניבא את יישום ההלכות המוכרות בתורה. רש"י מייחס את כל הפרשייה לכהן הגדול, ולא לכל הכוהנים. כלומר, האיסור ללבוש צמר בפרקיננו מתאים לתיאור סדר עבודת יום הכיפורים של הכהן הגדול, המופיע בתורה. רש"י מעמיד את פסוק יז, בעבודת הכהן הגדול בקודש הקודשים, המבוצעת ע"י בגדי פשתים, כפי שמתואר בפרשת אחרי מות.⁵ בכך, דברי הנביא לכל היותר מחדדים את ההבנה בתורה, ולא מלמדים דין חדש. בעניין האיסור של הכוהנים לקחת אלמנה, הוא מסביר על אתר שמדובר בכהן הגדול, והכוהנים עדיין רשאים לשאת אלמנה.

אמנם, קולמוסים רבים נשתברו אודות שיטה זו. ראשית, לשון הפסוקים ברבים, וקשה לומר שמדובר רק על הכהן הגדול. שנית, ההעמדה של רש"י שמדובר בעבודת הכהן הגדול בתוך קודש הקודשים לא עולה בקנה אחד עם פשט המילה "החצר הפנימית".⁶

יתר על כן, אחת משאלות המפתח על גישת רש"י היא לשם מה הנביא מאריך כל כך בתיאור הלכות אשר ידועות לנו כבר? אם הדינים המופיעים בספר הם הם ההלכות הנלמדות מהתורה, מדוע הנביא מאריך כל כך בחזרה עליהם?

לאור שאלות אלו, מחדשים האברבנאל והרד"ק שההלכות המופיעות במקדש יחזקאל הן אכן חידוש לעתיד לבוא, וזו לשון הרד"ק על פסוק כא: "ומה שכתוב לו משפטי הכהנים אע"פ שכתוב בתורה, לפי שחידש דברים שאינם מפורשים בתורה שבכתב. גם אפשר שחידש דברי' שהם לעתיד לתוספת קדושה".

הסיבה בגינה הנביא מחדש הלכות במקדש יחזקאל היא כיוון שבמקדש העתידי תהיה תוספת קדושה. המתח הרוחני הגבוה ידרוש דרישה הלכתית נוספת במקדש זה. אופי השינויים במקדש יחזקאל הוא העצמת הקדושה ועליית מדרגה רוחנית,⁷ והחומרות וההוספות מלמדות על מדרגה זו.

לאור השאלות שנשאלו, פרשנים אלו מסבירים שמדובר בכוהנים הדיוטות, אשר מדרגתם תתעלה. הסרת בגדי הצמר מקוד הלבוש המקובל מתורת משה, עניינה התעלות מדרגתם כמעט למדרגת הכוהן הגדול.⁸ זו לשון המלבי"ם, אשר צעד בדרך דומה בעניין זה, בפירושו על פסוקים יז- יח:

הודיעו שלעתיד יתעלו הכהנים בני צדוק להיות להם בקצת דברים חשיבות של הכהן גדול, כי יהיו כממוצעים בין מדרגת הכהן גדול ובין מדרגת הכהן הדיוט.

3 עיינו בפירוש האברבנאל על פסוק טו.

4 תוכן הפסוק בויקרא כא, ז, הנאמר בעניין כהן הדיוט, לא כולל איסור לקחת אלמנה לאישה (בניגוד ליחזקאל). האיסור של כהן לקחת אלמנה, המופיע בפסוק יד שם, שייך רק לכהן הגדול.

5 ויקרא טז, כג.

6 עיינו באברבנאל על אתר.

7 לדוגמא, בחג הפסח במקדש יחזקאל מקריבים שבעה פרים ואילים, לעומת שני פרים ואיל אחד בתורת משה. דוגמא זאת, בנוסף לרבות בספר, מעידות על קדושה יתירה שניחנת במקדש יחזקאל. לדוגמאות נוספות, ומתן הסבר נוסף ברוח זו, עיינו בעבודת המקדש במקדש יחזקאל, צוות האתר, לדעת להאמין.

8 הוא הדין בעניין האיסור לקחת אלמנה לאישה.

על אף שמדרגת הכהן הגדול עולה על מדרגת כהן הדיוט, מדרגתן של הכוהנים תעלה.⁹
על אף שפשט הפסוקים נוטה יותר לפירוש הרד"ק והאברבנאל, הסברם מחודש ביותר. לשיטתם, הנביא יחזקאל מחדש הלכות שלא נאמרו בתורה, ולא על ידי הדרך המקובלת של סנהדרין. שיטתם ליישוב הסתירה בין התורה למקדש יחזקאל מעוררת שאלת מפתח בעניין חידושים על גבי הנאמר בתורה- עד היכן יד הנביא מגעת?

אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה

עמדנו על כך שפירוש רש"י אינו מסתדר עם פשט דברי יחזקאל. אולם, דומה ששיטתו נאמנת לדברי חז"ל, הרואים בכלי החכמה והדרישה, ככלים הבלעדיים לפסיקה, פירוש וחידוש בתורה. תורתנו העניקה לחכמים כוח לפרש את התורה, לגדור גדרים, לפסוק הלכה ולחדש חידושים על בסיס שכלם, הבנתם וכלי הדרישה המקובלים ממשה- שלוש עשרה המידות שהתורה נדרשת בהם. המדרש בגמרא בתמורה טז, א אומר כך:

אמר רב יהודה אמר שמואל: שלשת אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה. אמרו לו ליהושע: שאל. א"ל: 'לא בשמים היא' (דברים ל, יב). אמרו לו לשמואל: שאל. אמר להם: 'אלה המצות'- שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה.

המדרש מתאר שנשתכחו הלכות בימי אבלו של משה, והעם ציפה שיהושע ושמואל ישחזרו את אותן הלכות על ידי הנבואה. תשובת הגמרא היא שהנבואה אינה כלי בעניין חידוש הלכות.¹⁰ מדרש נוסף, המדגיש את הנקודה שהתורה נדרשת באופן מסוים ולא בידי שמיים, מופיעה בסיפור תנורו של עכנאי (בבא מציעא נט, ב):

חזר (ר' אליעזר) ואמר להם: אם הלכה כמותי מן השמים יוכיחו. יצאתה בת קול ואמרה: מה לכם אצל ר"א שהלכה כמותו בכל מקום. העמד רבי יהושע על רגליו, ואמר: 'לא בשמים היא'. מאי לא בשמים היא? אמר רבי ירמיה: שכבר נתנה תורה מהר סיני, אין אנו משגיחין בבת קול. שכבר כתבת בהר סיני בתורה: 'אחרי רבים להטות' (שמות כג, ב). אשכחיה רבי נתן לאלהו, א"ל: מאי עביד קוב"ה בהיא שעתא? א"ל: קא חייך, ואמר: 'נצחוני בני נצחוני בני'.

באמת, הרמב"ם נקט בדרך זו להלכה, כפי שמופיע בהלכות יסודי התורה ט, א:

ונאמר: 'והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת', הא למדת שכל דברי תורה מצויין אנו לעשותן עד עולם, וכן הוא אומר 'חוקת עולם לדורותיכם', ונאמר 'לא בשמים היא', הא למדת שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה.

הרמב"ם¹¹ מרחיב בהקדמות למשנה את היחס בין הנביא לחכם, בכל מה שקשור לדרישה בתורה:

...ודע כי הנבואה אינה מועילה בעיון בפירוש התורה ובהוצאת הענפים בשלוש עשרה מידות, אלא מה שיעשהו יהושע ופינחס בעניין העיון וההקש הוא אשר יעשו רבינא ורב אשי...

וכן בהמשך דבריו:¹²

9 דוגמא נוספת, הממחישה את קדושת מקדש יחזקאל, מובאת בהשגת הראב"ד על הרמב"ם בהלכות בית הבחירה ו, יד- טו, הגורס כי: "המקדש וירושלים עתידיים להשתנות, ולהתקדש קידוש אחר".

10 קביעה זו היא על אף שמדובר בשחזור הלכות שנקבעו בעבר, ולא בפרשנות מחודשת. קל וחומר שאיסורים נוספים ומערכת חדשה של קורבנות לא יכולה להתחדש על ידי יחזקאל! לכאורה, המדרש סותר את שיטת הרד"ק והאברבנאל. הפסיקה שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה, מובאת גם בגמרא בשבת קד, א: "אמר ר' ירמיה, ואיתימא ר' חייא בר אבא: מנצפך, צופים אמרום. ותסברא: והכתיב 'ואלה המצוות', שאין נביא רשאי לחדש בתורה מעתה... אלא שכחום וחזרו ויסודם". אמנם, בגמרא זו משמע שהנביא יכול לשחזר באמצעות הנבואה הלכות שנשתכחו. קצרה היריעה מלהתייחס ליחס בין הסוגיות, ועל כן עיינו בדברי הרב יצחק שילת, סוגיה יב: תורה שבעל פה, בין הכוזרי לרמב"ם, עמ' רכו- רכח, שנת תשע"א, הוצאת י. שילת- מעלה אדומים. מעתה, נתייחס לדברים מספר זה כדברי הרב שילת.

11 הקדמות הרמב"ם למשנה, עמ' כט, שנת תשנ"ו, הוצאת י. שילת- מעלה אדומים.
12 עמוד לו, שם.

אם יפרש פירוש, ויפרש מי שאינו נביא פירוש, ויאמר הנביא: ה' אמר לי שפירושי הוא הנכון- לא נשמע אליו...

מדרשי חז"ל אלו, בנוסף למדרש המופיע בפתיחה ולפסיקת ההלכה, מלמדים שלא ייתכן שיחזקאל חידש חידושי תורה על בסיס נבואותיו. לנבואה אין דבר וחצי דבר בכל הקשור לפירושי תורה, הוצאת הלכות, עיון מחודש בפסוקים ועוד. הקב"ה קבע בתורה שהדברים מסורים לחכמים, הפוסקים על פי רוב, ולא בעזרת נבואה.

לעומת הגישה שהצגנו עד עתה מדברי חז"ל והרמב"ם, דומה שר' יהודה הלוי חולק על כך. לעומתם, הוא לא מוציא את כלי הנבואה מכלי הדרישה של חז"ל בתורה שבעל פה. זו לשון החבר בכוזרי ג, מא (תרגום אבן שמואל), שעונה לשאלת איך חידושי תורה אפשריים עם האיסור: "לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו" (דברים יג, א):

מאמר 'לא תוספו על הדבר אשר אנוכי מצוה אתכם היום ולא תגרעו ממנו'- זאת אפוא כוונתו: לא תוספו על הדבר אשר ציויתכם על ידי משה, או על ידי 'נביא מקרבך מאחריך', לפי התנאים אשר נקבעו לנבואה; או: לא תוספו על הדבר אשר הסכימו עליו ה'כהנים' וה'שופטים' מן המקום אשר יבחר ה'- כי הללו מקבלים סיוע מן ה'שכינה'... לפי הקבלה שבידנו מצוים היו ה'סנהדרין' לדעת כל החכמות כולן בשלמות, ביחוד מאחר שרק מעט מאוד נסתיעו בנבואה או ב'בת קול'...

ר' יהודה הלוי מדגיש שהאיסור להוסיף על הנאמר בתורה הוא להמון העם, שעליו להקשיב לדברי משה רבינו, לנביאים ולשופטים. מוכח מכאן שהנבואה יכולה להוסיף על הנאמר בתורת משה! בנוסף, החבר אומר שלסנהדרין הייתה נבואה (שנסתלקה). יתרה מכך, בהמשך החבר מציע אפשרות שדרשת חז"ל שהשבת האמורה בתורה בעניין קורבן העומר היא חג הפסח, ולא יום שבת, הגיעה על ידי רוח הקודש והנבואה.¹³ אם כנים דברינו, הרי שאליבא דר' יהודה הלוי אין זה פלא שיחזקאל התנבא על הלכות מחודשות!

האם ר' יהודה הלוי חולק על דברי חז"ל, המוציאים את הנבואה ממערכת הדרישה והחידוש בתורה? הרב שילת מציע לסייג את ריה"ל כך שהנביא לא רשאי לחדש חידושי תורה. רוח הקודש של הנביא עשויה לעזור בדינים דרבנן וכן בפרטים מתוך המצווה מדאורייתא, אך לימוד מחודש של עיקר מצוות דאורייתא הוא מחוץ לתחום הנביא. תקנות דרבנן, פרטים מסוימים כחלק ממצוות מהתורה ושחזור הלכות שנשתכחו,¹⁴ הם מצויים בתחום הלגיטימי של עירוב הנבואה בפרשנות התורה המסורה לחכמים.¹⁵

על פי הסבר זה, ריה"ל לא חולק מהותית על דברי חז"ל. נביא לא רשאי לחדש הלכות שלמות או דברים ביסוד ההלכות מהתורה, אך בהחלט הוא כלי מסוים בשחזור הלכות, בתקנות דרבנן, בפרשנות של ענפי המצוות והוראות שעה.¹⁶ גם לשיטתו, יסוד נצחיות התורה נשאר במקומו, ולחכמים ונביאים נותר הכוח לבארה.

אפשר שריה"ל יסכים לדרך שסללו הרד"ק והאברבנאל, על פיהם יחזקאל חידש מנבואתו הלכות בתחום המקדש. יחזקאל חידש בעיקר פרטים במצוות המוכרות מהתורה, אך הוא לא המציא את הגלגל. על פי הרב שילת, שינויים מאין אלה, רבים ככל שיהיו, עדיין מצויים בגבולות הגזרה של הנביא. לשיטתו, אין צורך בעבודת הקודש שהשקיע חנניה בן חזקיה. אין הכרח לומר שההלכות המובאות במקדש

13 הכוזרי לא אומר שזה דרשה נבואית בהכרח, אלא מציע אפשרות כזו.

14 עיינו בהערה 10. אפשר שריה"ל סובר כמו הגמרא בשבת.

15 יש לחלק בין פרשנות לגיטימית של ההלכות מתורת משה לבין חידושים מרחיקי לכת הפוגעים ביסוד נצחיות התורה. אמנם, בתחומי תקנות דרבנן ופרשנות לפרטי המצוות- במה גרע יחזקאל מאביי ורבא?

16 עיינו בהערה 24.

יחזקאל הם אותם ההלכות מהתורה ולדחוק את פשט הכתוב, אלא ניתן רק לפרש את ההלכות המובאות בספר כפרטים מסוימים במצוות התורה.¹⁷

מתוך עיון בדברי הרב שילת, ניתן להציע הסבר נוסף. בדברי הימים א כח, יט כתוב שתוכנית המקדש נמסרה לדוד "בכתב מיד ה'". אפשר שהלכות המקדש וכליו יוצאים מן הכלל המובא בחז"ל, שכן הכתוב בעצמו מלמד שאופן הבנייה של בית ראשון היה על ידי נבואה, ואין מניעה לומר שהוא הדין לעניין הבית השלישי. מקדש יחזקאל לא גרע ממקדש שלמה, ואפשר להציע שההגבלות של חז"ל לנבואה שייכות בכל התחומים, חוץ מתחום המקדש.¹⁸ המקדש מתאר השראת שכינה וקדושה שלא נפגשים איתה בכל יום, וחידיושי תורה אפשריים בתחום זה על ידי הנביא, המחובר לשכינה האלוקית.¹⁹

נסיים פרק זה בהסברים נוספים בפשר הפער בין מקדש יחזקאל לנאמר בתורה. הרב יצחק הרצוג הביא שני הסברים נוספים במאמרו.²⁰ הצעה ראשונה היא לומר שהכלל התלמודי שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה, הוא לעולם הזה, אך בעת תחיית המתים ישתנה הדין.²¹ מכאן ששינויים בתורה אפשריים כאשר מדובר על עת תחיית המתים העתידה, ויחזקאל מדבר על תקופה זו. הצעה נוספת המובאת שם, היא שיחזקאל קיבל מסורת על השינויים עליהם ניבא, שמקורה בנבואת משה. בכך, נביא אינו יכול לחדש דבר בתורה, והשינויים המופיעים בספר יחזקאל מקורם במסורת ממש.²²

מרון הראי"ה קוק מביא הסבר נוסף בעניין. הוא אומר בעין איה שלעתיד לבוא, בית דין יצליח לדרוש בתורת משה את החידושים של יחזקאל. כלומר, אין הכוונה שדברי יחזקאל מתבררים כתואמים לנאמר בתורה כשיטת רש"י, אלא שבעתיד יתברר שהתורה התכוונה להלכות המובאות בספר יחזקאל. אמנם, אין תוקף הלכתי לשינויים המובאים במקדש יחזקאל, עד שיהיה מי שידרוש את החידושים מתוך התורה, ובכך נשמרת נצחיות התורה.²³

אם כנים דברינו, הרי שמחלוקת פרשני המקרא תלויה בשאלה האם נביא רשאי לחדש בתורה. רש"י צעד בעקבות דברי חז"ל, השוללים את הנבואה מכלי הפסיקה (וכך פסק הרמב"ם), ועל כן היה צריך להידחק ולהסביר את האמור ביחזקאל כתואם לנאמר בתורה. האברבנאל והרד"ק חידשו שמדובר בחידושי תורה, המתאימים לבית המקדש העתידי, תוך היצמדות לפשט הכתובים. הקושי בדבריהם הוא

17 לענ"ד הדבר קשה שכן ישנם שינויים מהותיים בנבואות יחזקאל, שפשטם חורג מהגבולות אותם ריה"ל מבקש להגביל שם (אליבא דרב שילת). על כן, צ"ע האם דברי ריה"ל ודרך הפרשנות של רד"ק ואברבנאל עולים בקנה אחד עם דברי חז"ל, ואפשר שהם חלקו עליהם בעניין זה. אפשרות נוספת היא שבכל מקום שהנביא מחדש חידוש מהותי, ולא בפרטי המצוות, יזדקקו האברבנאל והרד"ק לדחוק אף הם את האמור בפשט הכתוב, אך אפשרות זו אינה סבירה.

18 מבלי להשוות בין המקדשים, אין סיבה להניח שמקדש שלמה יבואר על ידי נבואה מיוחדת, ומקדש יחזקאל ידרש בצורה שונה.

19 הרב שילת לא התייחס למקדש יחזקאל אלא לדוגמא מסוימת שריה"ל הביא בעניין מקדש שלמה (עיינו שם). לענ"ד אפשר להשתמש בדבריו שם גם לעניין מקדש יחזקאל, ולהציע שעקרונות בית המקדש הוא חריג לעניין זה.

20 עיינו בדבריו, פתרון חדש לחידת ספר יחזקאל, אתר דעת, תשי"ג.

<https://www.daat.ac.il/daat/kitveyet/sinay/pitaron-4.htm>

21 זו לשון רב יוסף בנידה סא, ב: "זאת אומרת מצוות בטלות לעתיד לבוא". הרב הרצוג דוחה הצעה זו כפשר לסתירות הנ"ל, עיינו שם. יש לציין שהצעה זו סותרת את דברי הרמב"ם בהקדמה לפרק חלק, על פיה לא יקום נביא הגדול ממש רבינו (הקדמה לפרק חלק, הקדמות הרמב"ם למשנה, עמ' קמא-קמו, שנת תשנ"ו, הוצאת י. שילת מעלה אדומים). אמירה זו של הרמב"ם ביסוד השביעי שם, מסבירה את היסוד התשיעי מיסודי האמונה, על פיו התורה לא תבטל לעולם. כיוון שאף נביא לא ישנה את תוכן נבואת משה, התורה תהיה נצחית. ההצעה של הרב הרצוג טומנת בחובה הנחה על פיה נבואת משה תבטל ותשתנה בעת תחיית המתים, עליה גופא הרמב"ם חולק.

22 הסבר זה דחוק כיוון שלא מצינו מקור לכך שמדובר במסורת ממש. חז"ל לא למדו כך, ועל כן נדחקו לפרש את דברי יחזקאל כתואמים לאמור בתורה. הרב הרצוג מתייחס לדברים אלו ונדחק, עיינו שם.

23 עיינו בעין איה שבת א, פרק ראשון, סז: "יסוד התורה הוא שהנבואה לא תחדש דבר בהוראה... אמנם כוח בית דין יפה לחדש הוא יפה לחדש ולדרוש בתורה... אם כן, לפעמים יראה הנביא מה שיהיה באחרית הימים, שעתידי בית הדין הגדול לדרש בתורה איזה הוראות מחודשות, שלפי הדרכים המוסכמים בידנו הם נראים כסותרים דברי תורה, אבל הדברים יתגלו מעומקה של תורה בשעתם".

שלשיטתם הנבואה היא כלי בדרך פרשנות התורה, וצריך עיון האם שיטתם ושיטת הכוזרי סותרים את דברי חז"ל או לא.²⁴

על משוררים ועל רופאים

עד עתה ניסינו לעמוד על תחום ההשפעה של הנביא בענייני הלכה. אם נבאר את ההלכות המחודשות בספר יחזקאל כפשטם, המשתמע מכך הוא שלנביא יש יכולת להשתמש ברוח קודשו לצורך הלכתי. אמנם, חז"ל עמדו בתוקף על כך שכלי המסירה העיקרי הוא העיון השכלי והחקירה על ידי י"ג המידות. הגמרא בבבא בתרא יב, א קובעת ש-"חכם עדיף מנביא". בין אם נאמר שהנבואה היא כלי דרשני ובין אם לא, הרי שהקב"ה מסר את הבנת התורה לפרטיה לחכמים.²⁵

מרן הראי"ה קוק דן ביחס בין חכם לנביא²⁶, השופכים אור רב על דברינו:

בנוהג שבועולם, המשוררים והמליצים מתארים יפה את הדרת החיים בכלל, את כל פנותיהם היפות ביחוד הכוללות זרם רב וטל-חיים מרובה, הם יודעים גם להציג לראוה את הכעור הכללי של הקלקולים שבחיים ולמחות נגדם בכל תוקף. אבל לחדור לתוך-תוכם של כל הגורמים הפרטיים, איך מכשירים את החיים ומעמידים אותם על הבסיס הטוב ואיך משמרים אותם מכל קלקלה גם קטנה שבקטנות, שסופה להעלות שרטון גדול ולהרס הרבה מאד, דבר זה אין לו עסק עם כח המדמה החם והעז, כי אם עם החכמה המדיקת. כאן תחל עבודת הרופאים, החסכנים, המודדים, השופטים, וכל החכמים המעשיים.

למעלה מזה. הנבואה ראתה את זרם הקלקלה הגדולה של עבודה-זרה בישראל ומחתה נגדו בכל עז...השערות הדקות, שמהן מצטרפות עבות העגלה של החטאת, גידיו-החיים הדקים, שמהם ישורגו מזרקי-הדם הגדולים, אלה המה המסתרים הצפונים מעין כל נביא וחווה. המצות המעשיות כולן ופרטי הלכותיהן, בכל דיוקם הנמרץ, איך בהמשך-הזמן על-ידי קיומם ותלמודם, הרגלם וחבתם, יצא הנעם הפנימי החבוי בהם, וזרם-החיים האלהי הטהור יגרש בעזו את חשכת עבודת אלילים מבלי תוכל עוד קום...והוצרכה עבודת הכללים להמסר לנביאים ועבודת הפרטים לחכמים. וחכם עדיף מנביא, מה שלא עשתה הנבואה, בכלי מלחמתה החוצבים להבות אש לבער מישראל עבודת אלילים ולשרש אחרי עיקרי ההשפלות היותר גרועות של עשק וחמס, של רצח וזמה, רדיפת שחד ושלמונים, עשו החכמים בהרחבת התורה, בהעמדת תלמידים הרבה ובשנון החקים הפרטיים ותולדותיהם.

היחס בין הנבואה לחכמה דומה ליחס בין משוררים לרופאים. על אף שהמשוררים והסופרים נותנים אור כללי לעולם, מציירים אידאה כללית ומנסים לתאר מוסר צדק לכלל, בלי שהדברים יתורגמו לפרטים מעשיים, הם אינם יוכלו לממש את שאיפותיהם. כדי ליצור מציאות טובה, צריך רופאים, שופטים, מתמטיקאים וכל בעלי חכמת מדעים מדויקת, אשר יתרגמו את הטוב הכללי, את האור המוסרי הנשגב, הלכה למעשה. חבר כנסת יכול לדבר גבוהה גבוהה בנושא מסוים, אך כל עוד לא יהיו הצעות חוק אשר יעגנו את הרעיון הכללי לידי מימוש ארצי- הרעיון ילך לאיבוד.

הנבואה מציירת אידיאל כללי ושאיפה מכוונת, שלא תוכל לצאת לידי ביטוי ללא עיגון הרעיונות למשנה מסודרת הסובבת את האדם בחייו הפרטיים. תפקיד החכמה היא ליצור מנגנון הלכתי אשר יישם

24 לצורך הצגת המתח שבין הנבואה לחכמה, הנחנו בצד את שיטתו העקבית של רב אשי במנחות מה, א, המפרש את כל האמור במקדש יחזקאל כמדבר על ימי המילואים בבית שני ולא על קורבנות הקבע. בהוראת שעה בלבד, חידוש נבואי זמני אפשרי על פי הרמב"ם בהקדמותיו למשנה, עמ' לה, שנת תשנ"ו, הוצאת י. שילת- מעלה אדומים. הרי שלשיטתו, יחזקאל לא חרג מגבולות הגזרה של הנביא בעניין חידוש בתורה, ופירושו נצמד לפשט. מחד, הסבר זה מתגבר על רוב הקשיים. מאידך, קשה לומר שנבואתו המכוונת של יחזקאל, בעלת הגוון המשיחי לעתיד לבוא, מתייחסת אך ורק לקורבנות המילואים בבית שני.

25 "ואשר נתן לנו תורת אמת" - זו תורה שבכתב. 'וחיי עולם נטע בתוכנו' - זו תורה שבעל פה" (טור, אורח חיים קלט, י). עיינו עוד בביאור הראי"ה קוק, אורות התורה א, א.

26 זרעונים ב, חכם עדיף מנביא, אורות, עמ' קמט- קנ, שנת תשע"ח, הוצאת מוסד הרב קוק- ירושלים.

את חזון הנביאים. הרב אומר שהנבואה לא הצליחה להילחם לבד בעבודה זרה, שכן המסרים חוצבי הלהבות של הנביאים נכנסו מהאזון האחת, ויצאו מהאזון השנייה. עבודה איטית, הדרגתית, מדודה, שגרתית, היורדת לפרטים, רק היא מסוגלת לייצר שינוי ארוך טווח איכותי יותר. הנבואה מעוררת השראה בדרך שהחכמה לעולם לא תצליח, אך שינוי אמיתי מתבצע סביב ההלכות היומיומיות שלנו.

על דרך ביאורו של הרב משה ליכטנשטיין,²⁷ נוסף הערה נוספת, היוצאת מדברי הרב קוק. לומד הפטרה שואל את עצמו מדוע מחבר הפטרה בחר להפטיר פרשה העוסקת בקודש כמו פרשת אמור, ביחידה תנ"כית מאוד טכנית. היינו מצפים לנבואות מכוננות, המדברות על חזון אחרית הימים, על שלום וצדקה, על קדושה הממלאת את העולם, על השראת שכינה בישראל, ועל האופן בו דעת ה' מוצפת בבריאה כולה. פרשת אמור מבטאת קדושה ועוצמה, ואולי היה מקום להפטיר עם נבואה מעוררת השראה יותר.

אמנם, זה גופא החידוש של התורה. הנביא צריך חכם. המשורר צריך משפטן. האמונה צריכה גמרא. הקדושה האלוקית הבוקעת מפרשתנו, מתפשטת דרך הלכות ודינים מדויקים. גם חגי ישראל המופיעים בפרשה, כרוכים במצוות מעשיות מדויקות המבטאות את השכינה. קדושה היא דבר מנותק לחלוטין אם היא לא מעוגנת בחיינו המעשיים. אין דרך טובה להמחיש זאת מאשר על ידי הפטרה שלנו. הנביא יחזקאל לא מדבר על תוספת קדושה מכוננת במקדש העתידי וזהו. אלא הוא פורט לפרטי פרטים כיצד קדושה זו תיושם. הנבואות המכוננות על שלום עולמי, מוסר, צדק ודעת ה' המתרבה בעולם, הן כמעט סיסמאות ריקות מתוכן ללא אמירה פרגמטית, היורדת לפרטי החיים וצובעת את הלכות חיינו בנבואות אלו. הנביא לא מסתפק באמירה כללית של מציאות אוטופית, הוא מתאר באופן עקבי כיצד הדברים יראו, באיזה אופן ודרך המסר האלוקי ירד לעולם, וכיצד ההלכות המעשיות מבטאות את השכינה.

דומה שהדברים מהווים מסר לא רק להבנת התהליך הגאולי, אלא גם לימינו אנו. תהליכים גדולים, חזרה בתשובה והתעצמות מוסרית, לא יוכלו להופיע ללא תכנית עבודה מסודרת, ירידה לפרטים והתקדמות מעשית.

סיכום

הפטרות אמור עוסקות בהלכות שונות הנוגעות לכוהנים בימי מקדש יחזקאל. כהמשך להלכות השונות בפרשה, העוסקות בכוהנים, במועדים ובקדושה, יחזקאל מנבא נבואה בעלת אופי הלכתי לעתיד לבוא. קולמוסים רבים נשתברו סביב יחידות מאין אלה בספר יחזקאל, המנבאות שינויים בתחום ההלכתי, ובכך הדבר סותר את דברי חז"ל: "מכאן שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה".

לאור הסתירות ביחס לנאמר בתורת משה, רש"י הלך בעקבות דעת חז"ל וביאר את ההלכות בפרק, שהן מדברות על עבודת הכהן הגדול ביום הכיפורים. יחזקאל ראה צורך לחזור על ההלכות שנאמרו למשה בסיני כדי להנכיח את הקדושה והשכינה בהלכות המעשיות. עמדנו על כך ששיטת רש"י מעדיפה לא להיצמד לפשט מחד, אך לא להיקלע לקושי הגותי ומהפכני מאידך. יסוד נצחיות התורה, הגורס כי אין נביא יכול לחדש בתורה, הוא עקרון חשוב שאין לפגוע בו.

אמנם, מצאנו פרשנים שקראו את הפסוקים ביחזקאל כפשטם, כסותרים את ההלכות המקובלות ממה, ומסיבים את תוכן הנבואה ביחזקאל על הכוהנים ההדיוטות, שמעלתם תתעלה עד קרוב למעלת הכהן הגדול. אופי ההלכות הסותרות ביחזקאל מראה שעניינם לבטא קדושה מיוחדת שתהיה במקדש העתידי.

27 הרב משה ליכטנשטיין, אמור- התחדשות היחסים, עיונים בפרקי הפטרות, ישיבת הר עציון.
<https://etzion.org.il/he/tanakh/torah/sefer-vayikra/parashat-emor/haftara-emor-renewal-relations>

שיטה זו עולה בקנה אחד עם דעת ר' יהודה הלוי, הגורס כי הנבואה היא גם חלק מכלי הבירור הדרשני- הלכתי בתורה שבעל פה, ודנו על גדרו לאור החקירה של הרב שילת בנושא. עמדנו על כך, שאין הכרח לומר שהפרשנים הללו סותרים את דעת חז"ל (על אף שזה אפשרי), ושהשינויים האמורים בספר הם בתחום הלגיטימיות של התערבות הנבואה בהלכה. פרשנות מחודשת היוצרת פרטים חדשים במצוות התורה ותקנות מחודשות, הם בהחלט בתחום היצירה הסביר של הנביא, ועל אף שאין זו דעת הרמב"ם, אפשר שדרך זו עולה בקנה אחד עם דעת חז"ל. בנוסף, הצענו הצעות שונות ליישוב הסתירה בין מקדש יחזקאל לנאמר בתורה, שלדעתנו המסתברת ביותר היא זו שמוציאה את תחום המקדש מהכלל שאין נביא רשאי לחדש בתורה, שכן כך מצינו במקדש שלמה.

היחס שבין כלי החכמה לנבואה עודנו נותן יתרון לכלי החכמה, ההיקש והדרישה של חז"ל. עיינו בדברי הרב קוק, ששפך אור בהיר על הסוגייה הזו. דומה שדבריו עונים על שאלה נוספת, מדוע מחבר ההפטרה בחר בהפטרה כה טכנית והלכתית לפרשה כה פורייה בעניינים מחשבתיים. החידוש הוא שקדושה ושכינה אינם יכולים לחול בכוחם לבדם, ללא ירידה מעשית לפרטי הפרטים הנכללים בתחום ההלכתי. מסר זה זועק, הן מהפרשה הנותנת גדרים הלכתיים לקדושה, והן מההפטרה המבטאת את השכינה שבבית המקדש על ידי הלכות מחודשות. אידיאלים וערכים לא יכולים לפעול את פעולתם ללא אחיזה מעשית בקרקע. לעיתים, לעבודה השגרתית והמעשית ישנה השפעה מוסרית חזקה, יותר מאידיאלים נשגבים אך מנותקים מעט.